

kerî binalar yaptırdı. Bugünkü modern Tenes şehri Fransızlar'ın kurduğu şehirdir. Bu şehrin bulunduğu yerde tarihî Tenes'in bazı kalıntılarına rastlanmaktadır. Endülüslü müslümanlar tarafından tesis edilen Tenesülhadîse, Fransızlar'a ait semtin kuruluşundan itibaren önemini kaybetmekle birlikte sakinlerinin çoğu orada kaldı. Bâbülbahr burcu, Sîdî Muayze Camii de denilen ve Ebû Ubeyd el-Bekrî zamanında (ö. 487/1094) mevcut olan Mescidü'l-câmi', Mescidü Sîdî Bel-Abbas, Mescidü Lâle Azîze ve kale şehirdeki en önemli tarihî eserlerdir. Günümüzde Cezayir'in idarî birimlerinden Şelif'in sınırları içinde kalan Tenes şehri 30.000 dolayında bir nüfusa sahiptir. Tenes'te yetişen veya buraya nisbetle anılan şahsiyetlerin en meşhuru, XV. yüzyıl edip ve tarihçilerinden olup *Nazmü'd-dürer ve'l-İkhyân fî beyâni şerefi Benî Zeyyân* adlı eseriyle tanınan Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Abdülcelîl et-Tenesî'dir.

BİBLİYOGRAFYA :

İstahrî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 38; Makdisî, *Ah-senü't-tekâsim*, s. 217-218, 229; Bekrî, *el-Mesâlik*, II, 726; İdrîsî, *Şifâtü'l-Mağrib*, s. 82-84, 92; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), II, 56-57; İbn Haldûn, *el-İber*, tür.yer.; Himyerî, *er-Ravzü'l-miftâr*, I, 138; Seyyid Abdülazîz Sâlim – Ahmed Muhtâr el-Abbâdî, *Târîhu'l-bahriyyeti'l-İslâmiyye fî'l-Mağrib ve'l-Endelûs*, Beyrut 1969, tür.yer.; Osman Sa'dî, *Urûbetü'l-Cezâ'ir 'abre't-târîh*, Cezayir 1982, tür.yer.; Abdülazîz Seâlibî, *Târîhu Şimâli İfrîkiyâ* (nşr. Ahmed b. Milâd – Muhammed İdrîs), Beyrut 1407/1987, tür.yer.; Marmol, *İfrîkiyâ* (trc. Muhammed Haccî v.dğr.), Rabat 1988-89, II, 353-354; G. Yver, "İfrîkiye", *İA*, V/2, s. 939-940; a.mlf., "Magrib", a.e., VII, 142-143; a.mlf., "Tenes", a.e., XII/1, s. 160-161; Alfred Bel, "Tlemsen", a.e., XII/1, s. 393-398; M. Talbi, "İfrîkiyâ", *EI* (İng.), III, 1047-1049; H. Bencheneb, "Tanas", a.e. (İng.), X, 180-181.

NADİR ÖZKUYUMCU

TENFİL

(التنفيل)

Savaştan önce askeri teşvik etmek ya da büyük yararlılık gösterenleri savaştan sonra ödüllendirmek amacıyla ganimet payları yanında fazladan mal vermeyi ifade eden fıkıh terimi.

Sözlükte "fazladan mal vermek, bağışta bulunmak, ganimet" gibi anlamlara gelen **nefil** kökünden türeyen **tenfil**, fıkıh terimi olarak yetkililerin savaşta üstün başarı veya büyük yararlılıklar gösterilmesini teşvik amacıyla askere ganimetteki olağan paya ilâve olarak bir mal vermeyi vaad etmesini veya böyle bir vaad olmaksızın savaştan

sonra fazladan mal verip başarıyı ödüllendirmesini ifade eder. Bu kapsamda verilen mala **nefel** (çoğulu enfâl) denir. Nefel kelimesi taşınır taşınmaz, canlı cansız bütün savaş ganimetlerini belirten genel bir anlam taşır. Kur'ân-ı Kerîm'de de bir âyette (el-Enfâl 8/1) iki defa bu çerçevede kullanılmış ve ganimetle ilgili hükümleri içeren sekizinci sûreye Enfâl adı verilmiştir. Fakat Hz. Peygamber'in konuyla ilgili bazı uygulamalarının anlatıldığı rivayetlerde kendisinin, bir askerî birliği savaşa gönderirken humus ayrıldıktan sonra ganimetin geriye kalanının dörtte birini tenfil (nefel olarak vereceğini vaad) ettiği, sefer dönüşünde tenfilde bulunacak olursa yine humusu düşüldükten sonra kalanın üçte birini nefel olarak verdiği belirtilir (Ebû Dâvûd, "Cihâd", 146; Tirmizî, "Şiyer", 12; İbn Mâce, "Cihâd", 35; Dârimî, "Şiyer", 41-43). İslâm hukukçuları da icihadlarına dayanak olan bu tür hadislerden hareketle tenfil veya nefeli ganimetin özel bir bölümü karşılığında kullanmışlardır (Serahsî, II, 593-594).

Olağan paylar dışında ganimetten verilen ilâve mal olmaları ve orduyu savaşta teşvik amacıyla birleşmeleri yönüyle nefel ile "seleb" arasında benzerlik bulunmaktadır. Bundan dolayı selebin nefele dahil olduğu ve, "Bir düşman askerini öldüren onun selebine sahip olur" hadisiyle belirlenen hükmün de (Buhârî, "Humus", 18; Müslim, "Cihâd", 41) bir tür tenfil sayıldığı yorumları yapılmıştır (*el-Muva'tta*?, "Cihâd", 19; İbn Mâce, "Cihâd", 29; Ebû Yûsuf, s. 45-47; Ebû Ubeyd, s. 425-426; Taberî, IX, 169-170; İbn Abdülber, s. 215; Serahsî, II, 594). Fakat seleb, "savaşta öldürülen düşman askerinin üzerinde bulunan şahsî eşyası ve bineği" anlamında özel bir ganimet türünü ifade etmekte; zamanı, miktarı, işlemleri ve hak sahiplerinin özellikleri açısından nefelden ayrılmaktadır (bk. SELEB). Nefel ile "radh" arasında da fark vardır (krş. Taberî, IX, 171). Sözlükte "az miktarda bağışta bulunma ve bu nitelikteki mal" anlamına gelen radh terim olarak "savaşta hizmeti geçen, fakat savaşmaya ehil sayılmadıkları için ganimette hak sahibi olamayan kadın, çocuk, köle ve gayri müslim gibi kimselere hizmetleri karşılığında verilen bir miktar mal" demektir.

Amr b. Şuayb'in rivayeti doğrultusunda (İbn Mâce, "Cihâd", 35; başka rivayetler için bk. Ebû Ubeyd, s. 450-451) Hz. Peygamber'den sonra tenfil uygulamasına gidilemeyeceğini ileri süren küçük bir azınlığa karşılık fakihlerin çoğunluğu ödül vadinin Resûl-i Ekrem'den sonra da geçer-

li olduğunu kabul etmiştir. Ancak tenfilin hangi durumlarda ve savaşın hangi aşamasında yapılabileceği konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Hanefî, Şâfiî ve Mâlikîler düşmanın daha kuvvetli olması, harekât sırasında özel birliklerin kullanılmasına ihtiyaç duyulması, stratejik yerlerin ele geçirilmesi veya mutlaka korunması gibi zorunlulukların bulunması halinde tenfil yapılabileceğini söylemişlerdir. Buna karşılık Evzâî, Süfyân es-Sevrî, Ca'ferîler, Zeydîler, Hanbelîler ve Zâhirîler savaş ortamında iken orduyu teşvik ilkesinin her zaman geçerli olmasından (el-Enfâl 8/65) hareketle tenfilin her durumda yapılabileceği görüşünü benimsemişlerdir.

Savaşın hangi aşamasında tenfilin câiz olacağı konusunda ise üç icthad mevcuttur. Ulemânın çoğunluğuna göre tenfil savaşın her aşamasında yapılabilir. Savaş başlamadan önce bazı eylemlerin açıkça belirlenip bunları yerine getirenlere fazladan ganimet hissesi verileceğini vaad etme şeklindeki uygulamayı mekruh sayan Mâlikîler'e göre tenfil ancak savaşın ardından söz konusu olabilir. Bu yaklaşımın arkasında böyle bir vaadin askerdeki dinî duyguları zayıflatacağı, niyetini dünyalık hedeflere kaydıracağı ve daha çok kazanma hırsıyla kendisini tehlikeye atacağı gerekçeleri bulunmaktadır (Sahnûn, II, 30, 31). İbn Hazm da tenfilin ganimetin elde edilmesinden sonra yapılmasının daha uygun olacağını düşünmektedir (*el-Muḥallâ*, V, 406). Üçüncü icthadın sahibi olan Ebû Hanîfe ve Süfyân es-Sevrî savaşın sonuçlanıp ganimetin ele geçirilmesinin ardından yapılacak tenfilî doğru bulmamıştır. Bu görüş bazı rivayetler yanında (meselâ bk. *Müsned*, II, 184, 213; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 121; Nesâî, "Hibe", 1) savaştan sonra teşvike ihtiyaç kalmadığı, herkesin ortak gayretiyle kazanılan ganimette herkesin eşit hakkı bulunduğu, askerinin bir kısmına ayrıca ganimet tahsisinin diğerlerinin haklarında eksilme meydana getireceği gerekçelerine dayanmaktadır. Ebû Hanîfe, Asr-ı saâdet'te savaşın bitiminin ardından tenfil yapıldığına dair rivayetleri Resûl-i Ekrem'in bunu ya ganimetin humus kısmından ya kendi hissesi olan humusun beşte birinden ya da taksime tâbi tutulmayan kendi özel hakkından (sâfi) yahut fey gelirlerinden yapmış olmasıyla yorumlamıştır. Nitekim Hz. Ömer ile İbn Abbas da savaştan sonra tenfil yapılamayacağı kanaatindeydi (Serahsî, II, 596-623, 792). Mezhep imamlarının bu yaklaşımını değerlendiren Hanefîler, savaşın bitiminden sonraki ödüllendirmeleri mümkün görmek-

le birlikte bunun ancak ganimetin humus kısmından karşılanabileceğini söylemişlerdir (Cessâs, III, 69, 78-80).

Nefelin ganimetin hangi kısmından ve ne tür mallardan verileceği konusu da tartışılmıştır. Tartışmanın temel sebebi, Resûl-i Ekrem'in tenfil uygulamalarını bildiren rivayetlerdeki (meselâ bk. *el-Muvaftâ*², "Cihâd", 20; *Müsned*, II, 10, 55; IV, 160; Buhârî, "Humus", 15; Müslim, "Cihâd", 36-38; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 145-146; Tirmizî, "Siyer", 12, 16) farklılıklar ve kısmî kapalılıklardır. Buna göre Hanefî, Hanbelî ve Zâhirî mezhepleriyle birlikte Mekhûl b. Ebû Müslim, Evzâî, Süfyân es-Sevrî ve Ebû Ubeyd gibi müctehidler devlet / kamu hissesi olan humus ayrıldıktan sonra ganimetin geriye kalan beşte dördünden, Ca'ferîler ve Zeydîler humus ayrılmadan önce tamamından (İbnü'l-Mutahhar el-Hilâlî, IV, 416-417; İbnü'l-Murtazâ, V, 443) bu vadin yerine getirileceğini söylemişlerdir. Bu noktada çerçeveyi bir hayli daraltan İmam Şâfiî'ye göre nefel ancak Hz. Peygamber'in (devlet başkanının) humustaki beşte birlik hakkından verilebilir (*el-Üm*, IV, 187). Bu iki yaklaşımın ortasında yer alan Saîd b. Müseyyeb ile Mâlikîler ise nefelin humustan verileceği hükmünü benimsemişlerdir (Sahnûn, II, 30). Verilecek mallar konusunda büyük çoğunluk tür ayırımına gitmezken Evzâî ve Mâlik bunun altın ve gümüş gibi değerli madenlerden olamayacağı görüşünü ileri sürmüştür (konuyla ilgili bazı rivayetler için bk. Ebû Dâvûd, "Cihâd", 144, 148; Tirmizî, "Siyer", 12; İbn Mâce, "Cihâd", 35). Enfâl sûresinin ilk âyetinin muhkem, yürürlükte ve genel olduğunu söyleyenler nefel için bir miktar sınırlandırmasına gitmemişler, oranı yetkililerin tercihine bırakmışlardır. Söz konusu âyetin Resûl-i Ekrem'in üçte bir ve dörtte bir oranındaki nefel uygulamaları ile tahsise uğradığını söyleyenler ise tenfilin ganimetin humusu çıkarıldıktan sonra geriye kalan kısmının en fazla üçte birine kadar verilebileceğini belirtmişlerdir (İbn Rüşd, I, 320). Şâfiîler, Ca'ferîler ve Zeydîler birinci görüşü, çoğunluk ikinci görüşü benimsemiştir. İmam Şâfiî'nin bir taraftan tenfilin ancak humusun beşte birinden yapılabileceğini söylerken diğer taraftan miktarına herhangi bir sınırlama getirmemesini bazıları çelişki olarak değerlendirmiştir (İbn Kudâme, IX, 184). Fakat bu görüşün tenfilin humusun beşte birinin bütünü içinde sınırlanmaması biçiminde yorumlanması durumunda çelişki ortadan kalkar (başka yorumlar için bk. Nevevî, V, 328-329).

BİBLİYOGRAFYA :

Tehzîbü'l-luğa, "rdh", "nfl" md.leri; *Lisânü'l-'Arab*, "rdh", "nfl" md.leri; Wensinck, *el-Mu'cem*, "nfl" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, II, 357; *Müsned*, II, 10, 55, 184, 213; IV, 160; Zeyd b. Ali, *el-Mecmû'u'l-hadîsî ve'l-fikhî* (nşr. Abdullah b. Hammûd el-İzzî), San'a 1422/2002, s. 241; Ebû Yûsuf, *er-Red 'alâ Siyeri'l-Evzâ'i* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut, ts. (Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye), s. 37-47; Şâfiî, *el-Üm* (nşr. Mahmûd Mataracı), Beyrut 1993, IV, 183, 186-188; Ebû Ubeyd Kâsım b. Selâm, *el-Emvâl* (nşr. M. Halîl Herrâs), Kahire 1388/1968, s. 420-447, 450-451; Sahnûn, *el-Müdevve-ne*, II, 29-31; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, Kahire 1373/1954, IX, 168-171; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kurân*, Beyrut 1414/1993, III, 69-81; Kudûrî, *et-Tecriid* (nşr. M. Ahmed Sirâc – Ali Cum'a Muhammed), Kahire 1424/2004, VIII, 4124-4126; İbn Hazm, *el-Muhallâ* (nşr. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî), Beyrut 1408/1988, V, 406-408; İbn Abdülber en-Nemerî, *el-Kâfi fi fikhî ehli'l-Medineti'l-Mâlikî*, Beyrut 2002, s. 214-216; İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab fi dirâyeti'l-mezheb* (nşr. Abdülazîm ed-Dîb), Beyrut 1428/2007, XI, 461-467; Serahsî, *Şerhu's-siyerî'l-kebîr* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Kahire 1971, II, 593-594, 596-623, 792, ayrıca bk. tür.yer.; III, 835; Nevevî, *Tılbetü't-taleb fi'l-ışlâhâti'l-fikhîyye* (nşr. Hâlid Abdurrahman el-Ak), Beyrut 1416/1995, s. 189, 196; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, İstanbul 1985, I, 320; Muvaftakkuddin İbn Kudâme, *el-Muğni*, Beyrut 1404/1984, IX, 183-188; Nevevî, *Ravzâtü't-tâlibîn* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd – Ali M. Muavvaz), Beyrut 1412/1992, V, 328-331; İbnü'l-Mutahhar el-Hilâlî, *Muhtelefû's-Şî'a fi ahkâmî's-ser'â*, Kum 1381 hş., IV, 416-417; İbnü'l-Murtazâ, *el-Bahrü'z-zehhâr*, San'a 1409/1988, V, 443; F. Løkkegaard, "Ghanima", *El*² (İng.), II, 1005-1006; "Tenfil", *Mv.F*, XIV, 74-77; Mehmet Erkal, "Ganimet", *DİA*, XIII, 351-354; M. Cevâd Hüccetî-yi Kirmânî, "Enfâl", *DMBİ*, X, 395-397.

AHMET YAMAN

TENGE

Gazneliler, Altın Orda hanları, Timurular ve Akkoyunlular tarafından kullanılan, bugün Kazakistan'ın para biriminin adı olan gümüş sikke (bk. SİKKE).

TEN'İM

(التنعيم)

Mekke'nin kuzeybatısında Kâbe'ye en yakın Harem sınırı.

Medine yönünde Harem sınırını teşkil eden Ten'im adını bölgedeki aynı kökten türeyen dağ ve vadi isimlerinden almıştır. Buradaki işaret taşının (alem) Mescid-i Harâm'a uzaklığı Mısır hac emirlerinden İbrâhim Rifat Paşa'nın 1901 yılında yaptı-

ğı ölçüme göre 6148 metredir (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, I, 341; Abdülmelik b. Abdullah b. Dehîş, s. 80, 84). Ancak günümüzde mevcut yollardan bu mesafe yaklaşık 7-8 kilometreye ulaşmaktadır. Ten'im, Mekte ve Harem bölgesinde ikamet edenlerin (Mekkî, Haremî) umre için ihrama girdikleri yerlerden biridir. Harem bölgesinde oturanlar veya geçici olarak burada bulunanlar umre yapmak istediklerinde Harem sınırı dışına (Hil bölgesine) çıkıp orada ihrama girmek zorundadır. Bütün fakihler bu konuda görüş birliği içindedir. Hac ihramında ise böyle bir zorunluluk söz konusu değildir ve sözü edilenler oturdukları yerden ihrama girerler.

Harem bölgesinde ikamet edenlerin umre ihramına girmesi için en faziletli yerin hangisi olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Şâfiî ve Mâlikî mezhepleriyle Hanbelî mezhebinde bir görüşe göre bu yerlerin en faziletlisi Mekke'ye 29 km. uzaklıktaki Ci'râne'dir. Çünkü Hz. Peygamber, 8 (630) yılında Huneyn Gazvesi'nde alınan ganimetleri Ci'râne'de dağıttıktan sonra umre yapmak amacıyla burada ihrama girmiştir (Buhârî, "Meğâzî", 35; Müslim, "Hac", 17; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 79). Ayrıca Ci'râne, Mekke'ye diğer yerlerden daha uzak mesafede bulunmaktadır. Bu görüş sahiplerine göre ikinci sırada Ten'im gelmektedir. Zira Resûl-i Ekrem, Hz. Âişe'ye Vedâ haccından sonra yaptığı umre için Ten'im'de ihrama girmesini söylemiştir. Şâfiîler ve Hanbelîler, Resûlullah'ın müşriklerin engellemesi yüzünden umre yapamamış olmakla birlikte 6 (628) yılında umre için konakladığı Hudeybiye'yi (*Müsned*, III, 245; Buhârî, "Umre", 3) fazilet konusunda üçüncü sırada kabul etmiştir. Hanefî mezhebine, Hanbelî mezhebinde bir görüşe ve Şâfiî fakihlerinden Ebû İshak eş-Şîrâzî'ye göre ihrama girmek için en faziletli yer Ten'im'dir. Zira Resûl-i Ekrem, gerek Hz. Âişe'ye gerekse kardeşi Abdurrahman'a Ten'im'de ihrama girmesini emretmiştir (Buhârî, "Hac", 31, 77, "Meğâzî", 77; Müslim, "Hac", 111, 112, 120; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 23). Bu görüşü benimseyen fakihlere göre kavî delil fiilî delilden güçlü ve önceliklidir. Mâlikî mezhebinde bazı âlimler Ci'râne ve Ten'im'in fazilet bakımından eşit olduğu görüşündedir. Şâfiî ulemâsından Nevevî, Şîrâzî'nin Ten'im'e öncelik veren görüşünün yanlış olduğunu, ancak Hil bölgesinden Kâbe'ye en yakın yerler arasında Ten'im'in en faziletli yer olduğu şeklinde yorumlanması halinde mezhepte kabul görebileceğini belirtmiştir (*el-Mecmû'*, VII, 134).